

СЪВРЕМЕННИТЕ ТЕХНОЛОГИИ КАТО СРЕДСТВО ЗА ОБУЧЕНИЕ ПО ЧЕТЕНЕ С РАЗБИРАНЕ

Цанка Маринова

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“

MODERN TECHNOLOGIES AS A MEANS OF READING COMPREHENSION TRAINING

Tsanka Marinova

St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Tarnovo

The report examines the development of modern technology as a tool for reading comprehension. The main stages of the lesson are given, and the application of information and communication in the different components of the lesson technologies is developed. Their role for the realization of the learning objectives and tasks is shown. Attention is paid to the main features of the multimedia lesson for new reading knowledge, highlighting the positive lessons learned from the use of modern technology.

Keywords: advanced technologies, ICT, multimedia reading, lessons with understanding

Търсенето на иновативни пътища за осъвременяване на образователния процес включва замяна на традиционните условия за учене чрез хартиени материали с електронни учебни материали и с интегриране на информационните технологии в образователния процес. Началното училище има потенциал за пълноценно използване на информационно-комуникационните технологии¹ в преподаването, но в същото време е необходим отговор на редица въпроси, свързани с мярката в използването им и управлението на огромното количество информация.

В условията на класно-урочната система урокът се определя като основна организационна форма, чрез която се осъществява процесът на обучение. Съвременният профил на урока по четене се проектира и реализира в съответствие с концептуалния модел на четенето с литературен характер, който определя актуалните и перспективните задачи на обучението. Съвременният урок по

¹ По-нататък ИКТ.

четене развива способността за обмисляне и преживяване на света в словесно-художествени образи и усвояване на литературните произведения чрез преживяване и оценностяване.

За постигане на тази цел Т. Власева разглежда урока, който трябва да моделира процеса на четене като творческа дейност за:

- конкретно-образно възприемане (декодиране на текста, възсъздаване на образния свят и непосредственото му преживяване, съпреживяване и оценяване);
- образно-обобщено разбиране (интерпретиране и осмисляне на прочетеното като ценностна съдържателна форма);
- интелектуална оценка (търсене на значението на произведението за всички читатели и личностния смисъл за всеки читател) на литературните произведения като факти на изкуството (Власева/Vlaseva 2017).

Съществуват различни типове уроци за усвояване на художествено-творческото четене. Определящи за структурата им са функциите на урока. Често срещана е следната класификация:

1. Урок за нови знания;
2. Урок за упражнение;
3. Урок за обобщение и преговор;
4. Комбиниран урок.

Тези уроци не съществуват в чист вид. Разграничението им е по формални критерии.

Важно място заема и поредността на изучаване на дадено произведение. Ако учебното съдържание е заложило два учебни часа за едно произведение, то в първия час преобладават задачите за възприемане и осмисляне на съдържанието на художествената творба, а във втория час ще преобладават задачите за самостоятелна работа с текста, творчески задачи, драматизации, съчиняване и други.

Три са основните етапи на урока:

1. Предурочна подготовка, при която се изясняват целите, методите, съдържанието, както и дейностите на учениците;
2. Изпълнение на урока, където има тема, цели, дидактически задачи и материали;
3. Следурочни дейности, при които се оценява урокът.

Структурата на съвременния урок по четене се определя от избраната тема. Тя включва:

- подготовка за възприемане на темата с ясно аргументиране на необходимостта от изучаване;
- основни проблеми под формата на въпроси и задачи, които водят до размисли и знания за спецификата на изучаваното;
- обобщение, при което се обосновават тезиси по темата.

За да е успешна методическата работа, урокът трябва да е интересен, да кара учениците да мислят и да изказват свободно своето мнение. Опитът показва, че използването на съвременните ИКТ е добър помощник за реализиране на това. Участието им:

1. Активизира познавателната дейност на учащите се. Тя се достига чрез:
 - илюстративни и информационни материали в урока;
 - диференцирани въпроси към изпълняващите упражнение;
 - подбор на интересен материал;
 - по-високото темпо на работа на учениците.
2. Повишава мотивацията за учене на даден предмет посредством:
 - повишаването на интереса към един или друг предмет е вследствие на свободното обсъждане на зададени въпроси и изказване на собствено мнение;
 - внедряването на диалогичната форма на работа при изпълняването на зададени упражнения;
 - едновременно слуховото и зрителното възприятие на материала.
3. Икономисва време за обяснение на материала:
 - чрез увеличаване темпа на работа;
 - чрез повишаване нивото на структуриране на уроците (от простото към сложното, от известното към неизвестното, от интересното към още по-интересното);
 - чрез по-голям обем илюстративен материал, който онагледява бързо новите знания;
 - както и чрез активизиране на интереса на обучаващите се.
4. Активизира учениците.

Новите средства и начини на преподаване заинтригуват учениците. Всеки по-различен подход към теоретичните знания прави часа по-интересен и по-разбираем за обучаваните. По този начин ИКТ подтиква децата към по-голям интерес и динамика към изучаваното учебно съдържание.

5. Позволява да се допълва съдържанието на даден учебен материал.

Ефективността от съчетаване на класическите материали и виртуални допълнителни средства е реална, защото това води до по-голяма яснота и по-добро разясняване на учебните знания. Търсенето на такива добавъчни способности отнема време, но е необходимо, защото те въздействат за лекотата на възприемане на нови понятия и знания и ползите са значителни.

6. Осъществява се индивидуална и диференцирана работа с обучаващите се.

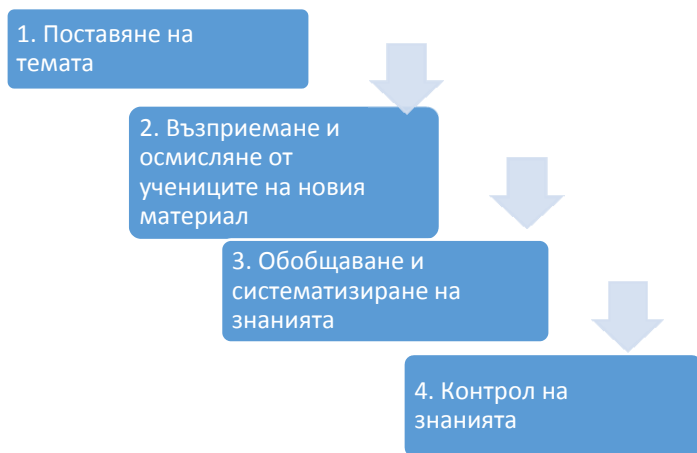
Ефективното използване на интерактивните средства на обучение води до интелектуална интерактивност, защото ученикът се научава самостоятелно да разсъждава логично и това изгражда културата му на самостоятелно мислене. Разширява се възможността за самостоятелна и изследователска работа.

7. Създава се приятна атмосфера по време на урока и се стимулира творческата активност на обучаемите.

Урокът е естетически и емоционален, завладяващ и интересен. Позволява използването на нагледни дидактически материали, което води до по-голям заряд при овладяване на учебното съдържание. Разширява възможността за самостоятелна и изследователска работа. Мултимедийните технологии не променят структурата на урока. В него всички основни етапи се запазват, но ефективността на образователния процес се повишава. Средата на обучение е бързоразвиваща се и интригуваща.

ИКТ могат да намерят своето място във всички етапи на урока – при първоначалното представяне на новия материал, при неговото осмисляне и затвърдяване, при изграждането на компетенции за практическото му приложение в примери и задачи, както и при констатирането на равнището на знания. Основното, което ги обединява, е изискването за активно участие на ученика

в учебния процес, т.е. ИКТ да бъдат помощник, посредник между ученика и учителя и трети партньор в учебния процес.

Фиг. 1. Приложение на ИКТ в различните компоненти на урока

ИКТ могат да бъдат използвани в различните части на урока – от обявяването на темата до контрола на знанията.

1. Темата на урочната единица може да бъде представена на слайд, в който кратко са изложени ключови моменти.
2. При възприемане и осмисляне от учениците на новото учебно съдържание учителят може да представи на екрана на мултимедията нови думи, моменти от изучаваното произведение, таблици.
3. Обобщаване и систематизиране на знанията учителят постига, като ръководи самостоятелната дейност на своите ученици, оказва им нужната помощ и подкрепа. При тази самостоятелна дейност е важно допълнителният материал да води към полесно усвояване на новото учебно съдържание и да бъде в синхрон с това, което е заложено в учебната програма.
4. Контрол на знанията се осъществява чрез използването на компютърни тестове, които повишават ефективността на учебния процес и активизират умствената дейност на децата. Те стават по-съсредоточени и по-внимателни. Тестът може

да бъде представен като въпроси, чиито отговори децата дават в тетрадките си или изпълняват задачи с избираем отговор. Всъщност възможностите за различни тестове са много. Тук ролята на учителя е съществена при изработването на такива проверовъчни упражнения. Това е предизвикателство към квалификацията на всеки български учител, който обучава ученици в начален етап. Ето защо той повишава своята професионална квалификация, като съществена част от нея е усъвършенстването на неговата компютърна компетентност.

В своята книга „Технологията на подготовката на урока в съвременната информационна образователна среда“ Елена В. Чернобай разработва технологична карта за изграждане на образователния процес в информационната образователна среда, състояща се от 5 етапа:

1. Въвеждане в темата на урока и създаване на условия за осъзнато възприемане на новия материал;
2. Организация и самоорганизация на учащите се хода на урока;
3. Практикум;
4. Проверка на получените резултати;
5. Заключителен етап, домашна работа.

Във всеки един от тези етапи е обособено подразделение за видовете средства на ИКТ, за методическата им насоченост, за ролята и ползата от тях при реализиране на видовете учебни дейности в час. Тези методически препоръки позволяват да се овладее технологията за подготовка на урока в информационната образователна среда в съответствие с изискванията на съвременното образование (Чернобай/Chernobay 2014).

Основната цел на приложението на ИКТ е да подобри качеството на образованието. Качеството на обучението е това, за което работим.

Според М. Сергеева с помощта на компютърните технологии могат да бъдат решени следните задачи:

- Увеличаване на интензивността на урока;
- Увеличаване на мотивацията на учениците;
- Мониторинг на постиженията им.

Трудно е да си представим модерен урок без използването на ИКТ. Чрез тях може:

1. Да се посочи темата на урока;
2. В началото на урока, посредством помощта на въпроси по темата, да се създаде проблемна ситуация;
3. Да се използват като допълнение към обяснението на учителя презентации, формули, диаграми, рисунки, видео фрагменти и т.н.;
4. Да се използват за по-добър контрол на учениците (Сергеева/Sergeeva 2006).

Ст. Здравкова разглежда методическия път на оgramотоявяването, като отбелязва, че в началото на оgramотоявяването фокусът пада върху декодирането на четивното поле. Детето фокусира читателския обект, разчита го, като разпознава сричката, после преминава към прочит на цялата дума, докато накрая достигне нивото на прочит на изречения и текст.

Спазва се определена методическа последователност:

- а) „влизане“ в сричката;
- б) от сричково към глобално четене (четене по цели думи);
- в) от четене на думи към четене на изречения и текст“ (Здравкова/Zdravkova 2013: 43 – 72).

Когато детето чете бавно, често допуска грешки и неточности. Смесовите догадки, които са в помощ на четящия, в този момент са почти нулеви. Детето не осъзнава ситуацията и не улавя проблем. Информацията се разкрива постепенно, в процеса на четене, на последващ етап, когато започва формирането на умения за разбиране. Настъпва преработка на графически закодираната информация. Ученикът се явява активен участник в процеса на овладяването на декодирането с внимание към смисъла, който е „единствената правилна перспектива за придобиване на опит и за пораждаване на усещане у детето за същността на четенето, за функциите му, за потребността от писмена реч“ (Здравкова/Zdravkova 2013: 54).

В този формиращ период на овладяване на техническата част на четенето, а и не само в него, ИКТ имат своето съществено място. Съвременната дигитална образователна среда в училище дава богати възможности за презентация на илюстративния материал, който помага на ученика да свърже абстрактната представа с конкретното сетивно възприятие. „Детето се пренася по-лесно в света на художествената творба посредством илюстрации. Добре

е те да бъдат няколко, за да се проследят различните действия“ (Вълкова/Valkova 1977: 37).

От изключително значение е да се поддържа жива мотивацията през всички етапи на ограмотяването на учениците като основна предпоставка за успешно овладяване на уменията за четене с разбиране. Определящо значение за интереса към предстоящото в часа изиграва:

- добрата презентация;
- анимационното представяне на предстоящото учебно съдържание;
- дикторският запис на материала.

Информационните технологии намират място не само във всички структурни компоненти на урока, но и в различните типове уроци. Всеки урок има своите конкретни задачи, които биват реализирани успешно. Конструирането на урока има различни варианти, но те водят единствено към повишаване качеството на урочната единица.

Уроците могат да имат различна насоченост:

- актуализиране на знанията;
- затвърдяване на вече усвоените умения и знания;
- обобщаване и систематизиране на познанията.

В тези уроци ученикът е:

- поставен в центъра на образователния процес по четене с разбиране;
- дава му се възможност за самостоятелна познавателна дейност в мултимедийни условия;
- създава се нова среда на общуване в клас;
- успешно се съчетават индивидуалната, екипната и общокласната дейност на учениците.

Мултимедийният урок за нови знания по четене с разбиране притежава всички основни характеристики на урок за нови знания с иновации в целта; подбора, организирането и представянето на учебното съдържание по четене чрез информационни технологии; типа взаимодействие между учениците, от една страна, и между учителя и учениците, от друга. Той се явява част от общата система на уроци в училище и част от системата на уроци за нови знания с всички общоприети елементи за тях – цел, съдържание, методи и средства.

Урокът се планира, конструира и реализира от учителя, като той подбира учебния материал, методите и средствата и ги обособява в структурни компоненти. Информацията се поднася достъпно и разбираемо, но и интересно за учениците. Игровият елемент в началното училище е част от урока, защото децата са с по-слаба способност за концентрация и по-неустойчиво внимание. Трябва да се предизвиква у тях любопитство и удивление.

Подготовката на учителя, особено с участието на ИКТ, изисква време и старание. Задълбочената предварителна подготовка е в основата на всяко едно творчество. Такава подготовка води до успешно представяне на материала във втората фаза на урока. Води до вдъхновение не само на учителя, но и на учениците в клас, до задълбочено овладяване на новите понятия и успешно реализиране на задачите на урочната единица. По-живият характер на урока се осъществява днес чрез различни дигитални упражнения и задачи, които привличат децата, и води до активно, съзнателно и самостоятелно участие на учениците под ръководната роля на учителя.

Обогатяването на междупредметните връзки с възможностите на компютърните технологии с цел осигуряване на повече полезност и релевантност на знанията и уменията, които овладяват учениците, е основна отговорност на учителя и израз на професионалната му компетентност. В. Макракис разглежда началния учител като творец на учебните часове, който прави презентации към уроците, създава текстове и тестове, разработва и използва мултимедийни уроци, работи с интернет ресурсите. Използва нов начин на преподаване, чрез който учениците усвояват по-качествено материала. Авторът подчертава, че прилагането на новите технологии в образованието води до промяна в ролята на учителите, до нови методи на преподаване и нови подходи към образованието на учителите (Макракис/Макракис 2005).

Според Рамката на ИКТ компетенциите за учителите, публикувана от Организацията за образование, наука и култура на ООН, успешната интеграция на ИКТ в класните стаи ще зависи от уменията на учителите да организират нова учебна среда, да съчетават новите технологии с педагогиката, да разработват социалноактивни класни стаи, да подтикват към съвместни дейнос-

ти, сътрудничеството и работа в екип. В документа се обръща внимание, че се изискват различни умения за управление на учебния процес в клас. Преподавателските умения на бъдещето трябва да включват способността за разработване на иновативни начини за използване на технологиите за обогатяване на учебната среда, както и да насърчават технологичната грамотност, задълбочаването на знанието и създаването на знания. Така професионалното развитие на учителите се превръща в ключов елемент за подобряване на образователната система (Юнеско/Unesco 2011).

Разнообразният илюстративен материал, представен от началния учител чрез ИКТ, представлява качествено ново ниво на съвременното обучение. То води до повишаване на познавателната активност на учениците и предизвиква интереса им към ученето. Днешните деца приемат информацията именно в такава форма, а не само с помощта на учебника, а това води до повишаване на индивидуалното участие на учениците в час. Те стават равноправни участници в образователния процес.

Използването на компютър, мултимедия проектор, мобилни телефони, оптично устройство за лаптоп, както и представените пред учениците чрез тях мултимедийни продукти, водят до следните положителни резултати:

1. Увеличава се интересът към изучаваното учебно съдържание.
2. Информацията, представена чрез съвременните информационни технологии, активизира два канала за възприемане – слуховия и зрителния.
3. Това води до по-лесно усвояване на информацията от учениците.
4. Стимулира се познавателната способност на учениците.
5. Този начин на преподаване води до индивидуализация на образователния процес.
6. Увеличава възможността за повече самостоятелна работа и работа в екип.
7. Води до трайни отношения на партньорство между учениците и между учениците и учителя.
8. Създават се условия за творческа изява и удовлетвореност от извършената дейност.

9. Води до прилагане на методите на обучение чрез нови технологии.
10. Преодолява се субективизмът в поставянето на оценка единствено от учителя, защото ученикът сам вижда грешките си.
11. Води към овладяване на висока литературна грамотност и компетентност.

БИБЛИОГРАФИЯ

- Власева/Vlaseva 2017:** Власева, Т. Обучението по литература в начален етап на образование. Проблеми и перспективи. // *ИССУУ*, 29.07.2017, <<https://issuu.com/714955/docs/>>. [Vlaseva, T. Obuchenieto po literatura v nachalen etap na obrazovanie. Problemi i perspektivi, // *ISSUU*.]
- Вълкова/Valkova 1977:** Вълкова, Ст., Григорова Л. *Развитие на усната и писмена реч на учениците в I – III клас*. София: Народна просвета, 1977. [Valkova St., Grigorova L. *Razvitie na usnata i pismena rech na uchenitsite v I – III klas*, Sofia: Narodna prosveta, 1977.]
- Здравкова/Zdravkova 2013:** Здравкова, Ст. *Съвременният образователен процес за овладяване на четенето – иновационни проекти. Традиции и иновации в началното образование*. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2013. [Zdravkova, St. *Savremenniyat obrazovaten protses za ovladyavane na cheteneto – inovatsionni projektsii. Traditsii i inovatsii v nachalnoto obrazovanie*. Sofia: UI „Sv. Kliment Ohridski“, 2013.]
- Макракис/Makrakis 2005:** Макракис, В. *Обучение на учители за нови роли в новото време: опит от ИКТ програма на Обединените арабски емирства. Издание на 3-та Национална конференция на Гърция за дидактиката в информатиката*. Коринт, Гърция, 2005 [Makrakis, V. *Obuchenie na uchiteli za novi roli v novoto vreme: opit ot IKT programa na Obedinenite arabski emirstva. Izdanie na 3-ta Natsionalna konferentsiya na Gartsiya za didaktikata v informatikata*. Korint, Gartsiya, 2005.]
- Сергеева/Sergeeva 2006:** Сергеева М. А., Использование информационно коммуникативных технологий в обучении детей начальной школы. // *Педсовет*, 01.10.2006, <<https://pedsovet.org/publikatsii/nachalnaya-shkola/ispolzovanie-informatsionno-kommunikativnyh-tehnologiy-v-obuchenii-detey-nachalnoy-shkoly>>. [Sergeeva M. A., Ispolzovanie informatsionno-kommunikativnyh tehnologij v obuchenii detej nachal'noj shkoly, // *Pedsovet*.]
- Чернобай/Chernobay 2014:** Чернобай, Е. Вл., *Технология подготовки урока в современной информационной образовательной среде*, Москва: Просвещение, 2014. [Chernobay E. Vl. *Tehnologiya podgotovki uroka v sovremennoy informacionnoy obrazovatel'noy srede*, Moskva: Prosveshtenie, 2014.]
- Юнеско/Yunesco 2011:** Юнеско, *Рамка на ИКТ компетенциите за учителите, публикувано от Организацията за образование, наука и култура на ООН*, 2011. [Yunesco, *Ramka na IKT kompetentsiite za uchitelite, publikuvano ot Organizatsiyata za obrazovanie, nauka i kultura na OON*, 2011.]